

Bartha Dénes: Beethoven kilenc szimfóniája
(Zeneműkiadó vállalat, 1956)

167. oldal:

... a 2. tételben ... a természet csendjét áhítatosan élvező ember érzései mellett Beethoven szóhoz juttatja a szorosabb értelemben vett hangfestést, a zenei illusztrációt is, a természet hangjainak megszólaltatásával. ... Ide tartoznak a tétel folyamán ismételt feltűnő, madárhangot utánzó képletek, különösképpen pedig a tétel végén, néhány ütem tartamára **tréfaképpen** beiktatott madárkoncert ... [Beethoven] név szerint is megnevezi „szerzőtársait”: a fülemülét, a fürjet és a kakukkot, s mindegyiket a rá jellemző zenei motívum kíséretében szólaltatja meg. Ez a madárkoncert, melynek szinte pontos mintáját megtaláljuk Boccherini egy 1771-ből való vonóskvintettjében, a tételnek esztétikai szempontból leginkább támadható, legproblematiszabbb része. Beethoven nem is szánta többnek **igénytelen zenei tréfánál**. Erre vonatkozóan idézzük Schindler elbeszélését, aki 1823-ban elkísérte Beethovent szokásos sétái egyikén, a Heiligenstadt melletti erdős völgybe: „Beethoven leült a gyepre és egy szilfához támaszkodva megkérdezett engem, hallom-e a fölénk boruló fa ágai között a sármány dalát? ... Itt írtam a patakparti jelenet zenéjét, s fölöttem a sármányok, körülöttem a fürj, a fülemüle és a kakukk velem komponáltak. – Erre én megkérdeztem, miért nem jelenik meg a tétel zenéjében a sármány is a többivel? Erre Beethoven kivette jegyzetkönyvét, felírt és megmutatott nekem egy kis dallamot. – Itt van a kis komponista – mondta – és úgy fogja találni, hogy a tétel zenéjében fontosabb szerepet kapott, mint a többiek, mert amazokat csak tréfának szántam. – Megkérdeztem, hogy miért nem nevezte meg a sármányt is a többivel együtt. Azt felelte, hogy ez még csak szaporította volna a 2. tételre vonatkozó rosszindulatú kritikákat, amelyek már amúgy is elég kárára voltak a szimfóniának Bécsben és másutt.” A szimfóniát e második tétel miatt nem ritkán valóban gyermekes játéknak nyilvánították. ...

168. oldal:

Baj van továbbá a sármány motívumával. Hozzáértők szerint a sármány szava tökéletesen más, mint amit Beethoven állítólag Schindlernek mutatott. ... Vagy Beethoven téved a madár megjelölésében, vagy Schindler nem mond igazat. Mindez különben a tétel zenéjének értékét és karakterisztikus jellegét a legkevésbé sem csorbítja. Egyben biztosan igaza van Schindlernek: abban tudniillik, hogy a tétel végére illesztett madárkoncertet **Beethoven tréfának szánta**.

139. oldal, lábjegyzet:

Czerny, aki Beethoven témáival kapcsolatban mindenütt külső impressziók után nyomozott, állítólag azt hallotta Beethoventől, hogy a nevezetes sors-motívumot [az 5. szimfóniában] madárszó indította volna el. Madárszakértők meg is állapították, hogy a kerti sármány hangja ritmusban és dallamban meglehetősen pontosan megfelel ennek. Ha ez igaz, úgy ez is csak annak a példája, hogyan lehet jelentéktelen külső indításból, az indítás hangulatától mérhetetlen távolságra lendülő zenét alkotni.